

Географија

- скрипта за завршни испит -

Talija

ПРЕДМЕТ ПРОУЧАВАЊА И ПОДЕЛА ГЕОГРАФИЈЕ

Геа - Земља

graphein – описивати

Ератостен – дао име географији у 3.веку п.н.е.

Географија проучава просторни размештај и повезаност природних и друштвених елемената у географском омотачу Земље.

Географски омотачи Земље:

1. литосфера – стеновити омотач
2. хидросфера – водени омотач
3. атмосфера – ваздушни омотач
4. биосфера – живи свет

Подела географије:

1. физичка
 - 1) рељеф
 - 2) клима
 - 3) воде
 - 4) живи свет
 - 5) земљиште
2. друштвена
 - 1) становништво
 - 2) насеља
 - 3) привреда
3. регионална

Остале географске дисциплине: картографија, математичка географија.

ВАСИОНА: ЗВЕЗДЕ, САЗВЕЖЋА, ГАЛАКСИЈЕ, МЛЕЧНИ ПУТ

Васиона = свемир = космос

Васионска тела: звезде, планете, сателити, планетоиди, комете, метеори.

Светлосна година је пут који светлост пређе за годину дана крећући се брзином од 300 000 км у секунди.

Највећа звезда је Сунце.

Сазвежђа: Мали и Велики Медвед, ...

Галаксије – звездани системи. Наша галаксија је Млечни пут.

СУНЧЕВ СИСТЕМ: СУНЦЕ, ПЛАНЕТЕ

Сунчев систем чине Сунце и васионска тела која се крећу око њега.

Планете су тамна и хладна васионска тела.

Планете Сунчевог система су: Меркур, Венера, Земља, Марс, Јупитер, Сатурн, Уран, Нептун

САТЕЛИТИ И МАЛА ТЕЛА СУНЧЕВОГ СИСТЕМА

Сателити – природни пратиоци планета

Месец – Земљин сателит

Месечеве мене: млад месец, прва четврт, пун месец, последња четврт

Комете - звезде репатице

Метеориди – метеори - метеорити су звезде падалице

ОБЛИК И ВЕЛИЧИНА ЗЕМЉЕ

Облик Земље – елипсоидан

Површина Земље је 510 000 000 km²

Обим Земље је 40 000 km.

Састав: 71% вода и 29% копно

Океани:

1. Тихи = Велики = Пацифик
2. Атлански
3. Индијски
4. Северни ледени

Континенти:

1. Азија
2. Африка
3. Северна Америка
4. Јужна Америка
5. Антарктик
6. Европа
7. Аустралија

РОТАЦИЈА ЗЕМЉЕ И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ

Ротација је окретање Земље око своје замишљене осе правца запад-исток.

Земља се окрене око своје осе за 24 часа.

Последице ротације:

1. Смена обданице и ноћи
2. Привидно дневно кретање Сунца
3. Разлике у времену (часовне зоне)

Постоје 24 часовне зоне – свака зона обухвата по 15° .

Датумска граница је на 180 меридијану.

РЕВОЛУЦИЈА ЗЕМЉЕ И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ

Кретање Земље око Сунца правца запад-исток зове се револуција.

Земља се окрене око Сунца за 365 дана и 6 часова, односно 1 годину.

Путања којом се Земља креће око Сунца зове се еклиптика.

Последице револуције:

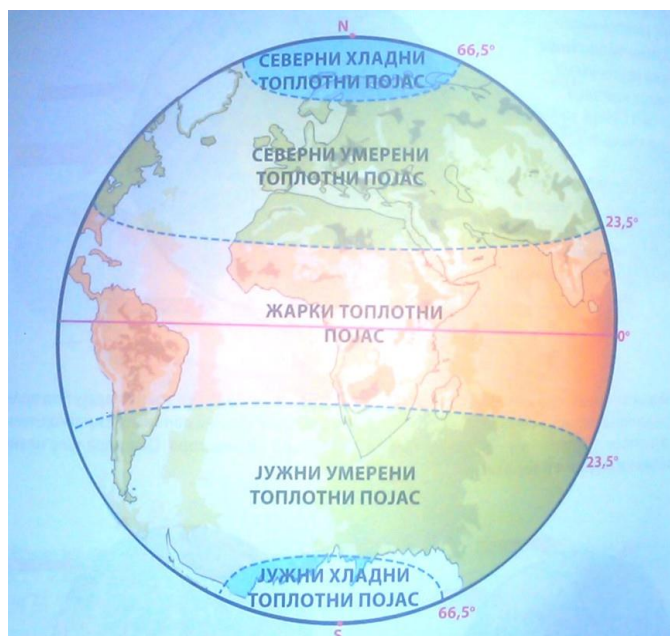
1. неједнака дужина обданице и ноћи
2. смена годишњих доба
3. топлотни појасеви

Смена годишњих доба:

1. пролеће
20. март (равнодневица)
2. лето
21. јун (дугодневица)
3. јесен
22. септембар (равнодневица)
4. зима
22. децембар (краткодневица)

Топлотни појасеви:

1. жарки
2. северни умерени
3. јужни умерени
4. северни хладни
5. јужни хладни

ПОСТАНАК И УНУТРАШЊА ГРАЂА ЗЕМЉЕ

Старост Земље – око 4,6 милијарди година

Грађа Земље:

1. Земљино језгро
 - велики притисак и температура
 - металног састава (гвожђе, никал)
 - унутрашње језгро – чврсто стање (Т око 4 530°)
 - спољашње језгро – растопљено стање
2. омотач језгра
 - унутрашњи део – чврсто стање
 - горњи део – тастасто стање (магма)
3. Земљина кора – литосфера (океанска и континентална кора)

СТЕНЕ И ФОСИЛИ

Према начини постанка стене делимо на:

1. магматске - настале хлађењем магме
2. седиментне - настале таложењем остатака биљака и животиња
3. метаморфне - настале преображајем магматских и седиментних стена под утицајем високе температуре и притиска

Фосили - остаци биљака и животиња

ЛИТОСФЕРНЕ ПЛОЧЕ

Пангеа:

1. Лауроазија: Северне Америка, Европа, Азија
2. Гондвана: Јужна Америка, Африка, Аустралија, Антарктик, Индија

Последице кретања литосферних плоча су вулкани и земљотреси.

ВУЛКАНИЗАМ И ЗЕМЉОТРЕСИ

Вулкани:

Вулкани могу бити активни и угашени.

Делови вулкана су:

- вулканска купа
- кратер
- вулкански канал

Вулканске и земљотресене области у свету:

1. „Ватрени појас Пацифика“
2. Басен Атлантског океана
3. Средоземна област
4. Источна Африка

Земљотреси:

- хипоцентар и епицентар

Сеизмографи – инструмент који региструје потресе.

Јачина земљотреса мери се помоћу све скале:

1. Рихтерова (8 степени)
2. Меркалијева (12 степени)

Цунами - таласи настали услед земљотреса

РЕЉЕФ: ПЛАНИНЕ И РАВНИЦЕ

Рељеф је изглед Земљине површине са свим узвишењима, удубљењима и равницама. Настаје истовременим деловањем унутрашњих(ендогених) и спољашњих (егзогених) сила.

Унутрашње силе су сила Земљине теже и Земљина унутрашња топлота.

Тектонски покрети:

1. хоризонтални – настају младе веначне (набране) планине: Хималаји, Алпи, Кавказ, Анди, Кордиљери
2. вертикални – настају старе громадне (раседне) планине и котлине: планине Урал, Харц, Апалачи

Подела планина према начину постанка:

1. младе веначне
2. старе громадне
3. вулканске

Низије су до 200 м.н.в.

Надморска висина је вертикално растојање неког места од нивоа мора.

Релативна висина је вертикално растојање између две тачке на Земљи.

ОБЛИКОВАЊЕ РЕЉЕФА ДЕЈСТВОМ СПОЉАШЊИХ СИЛА

Ерозија је разарање и одношење стеновитог материјала са површине Земље. Ерозијом настају ерозивни облици у рељефу.

Акумулација је таложење и нагомилавање еродираниог материјала на месту где је дејство спољашње силе ослабило. Акумулацијом настају акумулативни облици у рељефу.

Речна ерозија:

1. ерозивни облици:
 - речно корито
 - речна долина (врсте речних долина: клисуре и кањони)
2. акумулативни облици:
 - алувијалне равни – наносне равнице уз реку
 - делте – рачваста ушћа река
 - речна острва (аде)

Абразија (рад таласа):

1. ерозивни облици:
 - таласна поткапина
 - клиф – стрм стеновит одсек
2. акумулативни облици:
 - жало
 - спрудови

Еолска ерозија (рад ветра):

1. акумулативни облици:
 - дина

Ледничка ерозија:

- снежна граница - граница изнад које се снег не топи
1. ерозивни облици:
 - цирк - удубљење у ком настаје ледник
 - валов - ледничка долина
 2. акумулативни облици:
 - морене - еродирани материјал који носи ледник

Крашка ерозија:

1. ерозивни облици:
 - шкрапе - уске пукотине у кречњачким стенама
 - вртаче - удубљења у кречњачким теренима
 - увале - већа удубљења настала спајањем вртача
 - крашка поља
 - пећине
 - јаме
2. акумулативни облици: пећински накит, сталактити и сталагмити

КЛИМАТСКИ ЕЛЕМЕНТИ И ПОЈАВЕ; ПРОГНОЗА ВРЕМЕНА

Климатске елементе проучава метеорологија.

Сунчево зрачење (инсолација):

- ✓ инструмент хелиограф – мери јачину Сунчевог зрачења
- ✓ изражава се у часовима

Температура ваздуха:

- ✓ термометар
- ✓ изражава се у степенима Целзијуса (°Ц)
- ✓ на сваких 100 м температура опада за 0,6 степени

Ваздушни притисак:

- ✓ барометар
- ✓ изражава се у милибарима (мб)
- ✓ 1013 мб је нормалан ваздушни притисак

Ветрови:

- ✓ хоризонтално струјање ваздуха из поља високог ка пољу ниског ваздушног притиска
- ✓ Вилдов ветроказ – мери правац и брзину ветра
- ✓ анемометар – мери брзину ветра
- ✓ изражава се метрима у секунди (м/с)
- ✓ јачина ветра изражава се Бофоровом скалом која има 12 степени
- ✓ ветрове делимо на:
 1. сталне (планетарне): западни, источни, пасати
 2. периодичне: монсуни
 3. локалне: кошава (код нас), бура, југо

Влажност ваздуха:

- ✓ хигрометар
- ✓ изражава се у процентима (%)

Облачност:

- ✓ мери се десетинама

Падавине:

- ✓ кишомер
- ✓ изражавају се у мм
- ✓ деле се на високе (киша, снег, град) и ниске (роса, слана, иње, поледица)

Време је тренутно стање атмосфере (климатских елемената) изнад неког места.

КЛИМА

топлотни појасеви	тип климе	основне одлике	биљни свет
жарки	екваторијална	- високе Т - пуно падавина	тропске кишне шуме (прашуме)
	тропска	- високе Т - кишан и сушан период	саване – високе траве
	монсунска	- високе Т - зими сушно лети обиље падавина	монсунске шуме (прашуме)
	пустињска	- високе Т - мало падавина	пустињска вегетација (кактуси, агаве) оазе – плодна места у пустињама
умерени	пустињска	- високе Т - мало падавина	пустињска вегетација (кактуси, агаве) оазе – плодна места у пустињама
	средоземна (медитеранска)	- топла сува лета, благе кишовите зиме	средоземна вегетација: средоземне шуме, винова лоза, маслине, јужно воће, жбунаста вегетација (макија)
	океанска	- лета свежа, зиме благе - пуно падавина	листопадне и четинарске шуме, траве
	континентална	- топла лета, хладне зиме - мање падавина	степа (ниске траве), листопадне и четинарске шуме (тајге)
	умерено континентална	- умерено топла лета, умерено хладне зиме	листопадне и четинарске шуме, траве
планинска	- оштре дуге зиме, кратка свежа лета - повећане падавине, на највећим висинама снег	висинска зоналност: листопадне шуме, мешовите шуме, четинарске шуме, пашњаци, вечити снег и лед	
хладни	субполарна	- дуге хладне зиме, кратка свежа лета - падавине – снег	тундра (маховине и лишјајеви)
	поларна	- дуге, изразито хладне зиме - јаки ветрови	вечити снег и лед (без вегетације)

Клима је вишегодишњи режим времена изнад неког места.

На климу утичу климатски фактори:

1. географска ширина
2. распоред копна и мора
3. морске струје и ветрови
4. надморска висина
5. рељеф
6. биљни покривач
7. човек

СВЕТСКИ ОКЕАН И ЊЕГОВА ХОРИЗОНТАЛНА ПОДЕЛА

Хидросфера – водени омотач Земље

71% вода и 29% копно

Обала:

Разуђеност обале је одступање обале од праве линије. Обала је разуђена острвима, полуострвима, мореузима, каналима, заливима, ртовима.

Острва - највеће острво је Гренланд.

Архипелаг - највећи је Малајски архипелаг.

Полуострва - највеће је Арабијско полуострво.

Мореузи: Гибралтарски мореуз, Босфор, Дарданели

Канали: Панамски, Суецки

Заливи су Гвинејски залив, Бенгалски, Хадсонов залив.

Подела залива према постанку:

1. фјордови – настали потапањем ледничке долине (валова)
2. лагуне – заливи одвојени од мора пешчаним наносима
3. естуари – левкасти заливи настали потапањем речног ушћа

Ртови: Рт Добре наде, Рт Хорн, Северни рт

СВЕТСКО МОРЕ – ОСОБИНЕ МОРСКЕ ВОДЕ И ЊЕНО КРЕТАЊЕ

Особине морске воде:

1. салинитет (изражава се у промилима ‰)
2. температура
3. провидност и боја

Кретање морске воде:

1. морске мене (плима и осека)
2. морске струје (топле и хладне)
3. морски таласи

ВОДЕ НА КОПНУ - РЕКЕ

Воде на копну:

1. површинске: реке, језера, мочваре, ледници
2. подземне: издан и артешка издан

Реке:

- ✓ извор
- ✓ ушће (делта, естуар)
- ✓ меандри
- ✓ водостај – ниво воде у реци (см)
- ✓ протицај – количина воде која протиче кроз речно корито (m^3/s)
- ✓ речни систем – река са притокама
- ✓ речна мрежа – све реке на некој територији
- ✓ речни слив – територија са које све воде отичу у један речни систем

развође – узвишење које дели два слива

ВОДЕ НА КОПНУ - ЈЕЗЕРА

Језера су удубљења на копну испуњена водом.

Највеће језеро на свету је Каспијско а најдубље је Бајкалско.

Подела језера према начину постанка котлине:

1. природна
 - тектонска
 - вулканска
 - крашка
 - речна – мртваје
 - ледничка (горске очи)
 - еолска
2. вештачка

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ НА ЗЕМЉИ

Природне зоне:

1. тропска шума – прашума
2. савана – област високих трава
3. пустиње
4. суптропска шума (средоземна шума)
5. степе – ниске траве (прерије у Северној Америци, пампаси у Јужној)
6. шуме умереног појаса – листопадне и четинарске
7. тундра – маховине и лишајеви
8. поларна пустиња

ГЕОГРАФСКА МРЕЖА: ПАРАЛЕЛЕ И МЕРИДИЈАНИ

Паралеле = упоредници су замишљене кружне линије које обавијају Земљу правцем запад-исток.

- различите су дужине
- екватор – почетни и највећи упоредник, обележава се са 0°
- улога екватора – дели Земљу на северну и јужну полулопту
- цртају се на сваки степен – 180 упоредника (90 на северној и 90 на јужној)

Меридијани = подневци су замишљене полукружне линије правца север-југ које спајају Северни и Јужни пол.

- сви су исте дужине
- гринички меридијан – почетни, обележава се 0°
- улога гринича – дели Земљу на источну и западну полулопту
- цртају се на сваки степен – 360 меридијана (180 на западној полулопти и 180 на источној)

меридијани + паралеле = географска мрежа

ГЕОГРАФСКА ШИРИНА И ДУЖИНА

Географска ширина је удаљеност неког места од Екватора ка северу и југу.

Географска ширина може бити северна и јужна.

Географска дужина је удаљеност неког места од Гриничког меридијана ка западу и истоку.

Географска дужина може бити западна и источна.

Географска ширина и дужина се изражавају у степенима ($^{\circ}$), минутима ($'$) и секундама ($''$).

ГЕОГРАФСКА КАРТА

Географска карта је умањени приказ Земљине површине на равној површини.

Елементи карте су:

1. математички елементи: оквир карте, размер и картографска мрежа
2. географски елементи: географски објекти
3. допунски елементи: назив карте, легена и подаци о изради

Према садржају карте делимо на:

1. општегеографске
2. тематске

Картографски знаци могу бити;

1. линијски (путеви, реке, границе)
2. контурни (језеро)
3. ванразмерни (цркве, пећине, аеродроми, рудници,...)

Размер карте је однос растојања на карти и растојања у природи.:

1: 200 000 1мм на карти = 200 000 мм у природи

Подела карата према размеру:

1. карте ситног размера (ситније од 1:1 000 000)
2. карте средњег размера (од 1:200 000 до 1:1 000 000)
3. карте крупног размера (крупније од 1:200 000)

ГЕОГЕРАФСКИ ЕЛЕМЕНТИ КАРТЕ И ЊИХОВО ПРЕДСТАВЉАЊЕ НА КАРТИ; МЕРЕЊЕ НА КАРТИ И ОРИЈЕНТАЦИЈА КАРТЕ

Надморска висина је вертикално растојање неке тачке од новиа мора.

Релативна висина је вертикално растојање између две тачке на копну.

Представљање рељефа на карти:

1. метода изохипси
2. метода боја
3. метода сенчења
4. метода шрафирања

Изохипсе су затворене криве линије које повезују све тачке истих надморских висина.

Изобате затворене криве линије које повезују све тачке истих дубина.

Оријентација у простору помоћу:

- ✓ Северњаче
- ✓ компаса
- ✓ маховине на дрвету
- ✓ Сунца и сата

СТАНОВНИШТВО

Екумена је насељени део копна.

Анекумена је ненасељени део копна. У анекумена спадају: пустиње, високе планине, прашуме, простори под сталним ледом.

ДЕМОГРАФИЈА – наука о становништву

Демографија изучава број становника, структуре становништва, размештај становништва, природно кретање становништва и миграције.

Податке о становништву добијамо **пописима становништва** који се врше сваких 10 година. Данас у Свету има 7,8 милијарди становника.

Густина насељености је просечан број становника по km^2 неке површине.

ПРИМЕР:

У Србији живи око 9,1 милион становника. Површина Србије је 88.361 km^2 . Густина насељености се добија на следећи начин:

$$9,1 \text{ милион} : 88.361 \text{ km}^2 = 103 \text{ ст./km}^2$$

У **природно кретање** становништва спадају наталите, морталитет и природни прираштај.

Наталитет (N) је број рођених у неком периоду.

Стопа наталитета (n) је број рођених на 1.000 становника неке популације. Изражава се у **промилима (‰)**. Пример рачунања погледати у уџбенику.

Морталитет (M) је број умрелих у неком периоду.

Стопа морталитета је (m) је број умрелих на 1.000 становника неке популације. Изражава се у **промилима (‰)**. Пример рачунања погледати у уџбенику.

Природни прираштај (J) представља разлику између броја рођених и умрелих.

Стопа природног прираштаја (pp) је разлика између стопе наталитета и стопе морталитета. Она указује на повећање или смањење броја становника у неком периоду. До смањења броја становника долази услед негативног природног прираштаја.

Земље које су неразвијене углавном ће имати висок природни прираштај, док ће развијене земље имати низак или негативан природни прираштај.

Демографска експлозија је нагли пораст броја становника Света. Карактеристична је за неразвијене делове Света (Африка, Азија, Латинска Америка).

Демографска криза (бела куга или депопулација) је опадање броја становника услед негативног природног прираштаја. Карактеристична је за развијене делове Света (Европа, Северна Америка, Аустралија).

МИГРАЦИЈЕ СВЕТСКОГ СТАНОВНИШТВА

Миграције представљају просторно (механичко) кретање становништва.

Узроци миграција:

1. економски (лоши услови живота, сиромаштво, незапосленост)
2. политички (ратови)
3. природне катастрофе

Подела миграција:

1. унутрашње (најчешће миграције правца село – град)
2. спољашње
 - емиграција – исељавање
 - имиграција – усељавање

Миграциони салдо је разлика између имиграције и емиграције. Он може бити позитав и негативан.

Подела миграција према трајању:

1. сталне
2. привремене
3. сезонске
4. дневне

„Одлив мозга“ предсавља исељавање младог и образованог становништва из земље у потрази за бољим условима живота.

СТРУКТУРА СВЕТСКОГ СТАНОВНИШТВА

Полна структура:

- мушко становништво
- женско становништво

Старосна структура:

- младо (до 19 година)
- зрело (19-60)
- старо (преко 60 година)

Расна структура:

Расе:

- европеидна – бела
- негроидна - црна
- монголоидна – жута
- аустралоидна

Мешане расе (мелези):

- мулати – мешавина беле и црне расе
- местици – мешавина беле и жуте расе
- замбоси – мешавина жуте и црне расе

Етничка (национална структура):

- етнос = народ - нпр. Србин, Хрват, Румун, Аустријанац,...

Језичка структура:

Индоевропска језичка породица:

1. германска група (енглески, немачки, норвешки, шведски, дански)
2. романска група (шпански, португалски, италијански, француски, румунски)
3. словенска група
 - источна (руски, белоруски, украјински)
 - западна (чешки, словачки, пољски)
 - јужна (српски, хрватски, словеначки, македонски, бугарски језик)

Верска структура:

Светске религије:

1. хришћанство
 - католицизам
 - православље
 - протестантизам
2. ислам
3. будизам

НАСЕЉА

Подела насеља:

1. стална
 - градска насеља
 - сеоска насеља
2. привремена (катуни, салаши, викенд насеља, камп насеља)

Основна разлика између села и града је у функцији. Градско насеље не сме да има више од 5% пољопривредног становништва.

Функције града су: индустријска, трговачка, саобраћајна, културна, туристичка, административно – управна,...

Насеља се углавном налазе поред река, у низијама и уз обалу.

Подела села према распореду кућа и улица:

1. разбијени тип
2. збијени тип
3. линијски тип

Деаграризација је процес напуштања пољопривреде. Млади се исељавају у град и у селима остаје старо становништво па села временом изумиру.

Урбанизација је процес раста градова и градског становништва.

Градска агломерација је град са приградским насељима.

Конурбација је процес спајања градова (Рурска конурбација у Немачкој).

Мегалополиси су скуп више великих градских агломерација на једном подручју.

Највећи град на свету је Токио. Остали већи градови су Мексико Сити, Сао Паоло, Њујорк, Мумбај,...

ПРИВРЕДА

Природни ресурси могу бити:

1. необновљиви: нафта, земни гас, угаљ
2. обновљиви: енергија Сунца, ветра, воде

Привреда је скуп делатности које човек обавља да би задовољио своје потребе.

Сектори делатности привреде:

- примарни (пољопривреда, шумарство, водопривреда, лов и риболов)
- секундарни (индустрија, рударство, грађевинарство и производно занатство)
- терцијарни (саобраћај, трговина, услужно занатство, туризам, угоститељство)
- квартарни (здравство, просвета, наука, култура, финансије, управа)

Подела пољопривреде:

1. земљорадња
2. сточарство

Подела индустрије према карактеру делатности:

1. екстрактивна
2. прерађивачка

Подела индустрије према врсти производа:

1. тешка
 - рударство
 - енергетика
 - металургија
 - машиноградња
 - део металне и хемијске инд.
2. лака
 - прехранбена
 - текстилна
 - дуванска
 - дрвна
 - индустрија коже, обуће, гуме
 - лака хемијска

САОБРАЋАЈ

Саобраћај обухвата превоз путника и робе.

Подела саобраћаја према средини у којој се обавља:

САОБРАЋАЈ			
КОПНЕНИ	ВОДЕНИ	ВАЗДУШНИ	КОСМИЧКИ
друмски	морски		
железнички	речни		
	језерски		

Саобраћајну инфраструктуру чине: путеви, пруге, аеродроми, тунели, мостови,...

Саобраћајна средства

ТУРИЗАМ

Туризам је делатност која обухвата путовање људи ради одмора, рекреације, забаве, лечења.

Туристичке вредности могу бити:

1. природне: планине, кањони, пећине, вулкани, мора, језера,...
2. културне: споменици, археолошки локалитети, верски објекти, музеји, манифестације

РАЗВИЈЕНИ И НЕРАЗВИЈЕНИ ДЕЛОВИ СВЕТА

Развијени делови Света: САД, Канада, Аустралија, западна и средња Европа, источна Азија.

Мултинационалне компаније имају тржиште широм Света. Производњу премештају у државе где имају јефтину радну снагу и ресурсе, а седиште у развијеним земљама. Пример мултинационалне компаније је Кока Кола.

Глобализација је појава која је захватила цео свет. Постоји економска, политичка, културна глобализација. Културна глобализација је ширење америчког начина живота и система вредности по Свету.

Бруто домаћи производ показује степен развијености неке државе. Он се изражава у доларима.

Одрживи развој подразумева рационално коришћење природних ресурса којим се не угрожава ју животна средина и потребе будућих генерација. Ово подразумева веће коришћење обновљивих извора енергије.

ПОЈАМ ДРЖАВЕ И ЊЕНИ ЕЛЕМЕНТИ

Политичка географија изучава елементе државе.

Држава обухвата 3 елемента: територију, становништво и власт.

Власт може бити:

1. законодавна – доноси законе (скупштина, парламент)
2. извршна – спроводи законе (влада, председник, монарх)
3. судска – контролише поштовање закона

Остали елементи државе су: географски положај, границе, главни град, облик владавине.

Суверенитет је способност државе да на својој територији врши неограничену власт. Суверенитет је независност државе од страног мешања.

Међународн признање је прихватање постојања неке државе од других држава.

Прве државе:

- државе градови
- прве државе су Вавилон, Египат, у Месопотамији

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ДРЖАВЕ

Географски положај државе може бити:

1. **Математичко – географски положај** – је положај државе у односу на екватор и Гринички меридијан. Њиме одређујемо географску ширину и дужину државе
2. **Физичко географски положај** – одређује се према рељефу, клими, водама, живом свету
 - према рељефу државе могу бити низијске, планинске или високопланинске. Већина држава има низијско – планински рељеф
 - према типу климе државе могу бити екваторијалне, саванске, монсунске, пустињске, средоземне, океанске, умерено – континенталне, континенталне и субполарне.
 - према положају у односу на море државе могу бити приморске или континенталне
3. **Економско – географски положај** – је положај државе у односу на развијене и неразвијене делове Света. Он може бити периферни, полупериферни или централни
4. **Саобраћајно – географски положај** – је положај државе у односу на важне међународне путне правце
5. **Политичко – географски положај** – је положај државе и односу на политички најмоћније државе Света и у односу на ратна жаришта.

ВЕЛИЧИНА И ОНЛИК ДРЖАВЕ И ОБЛИК ВЛАДАВИНЕ

Према величини територије државе могу бити:

1. гигантске (преко 3 милиона км²): Русија, Канада, САД, Бразил, Кина
2. велике: Аргентина, Алжир, Мексико, Индонезија
3. средње: Немачка, Шпанија, Француска
4. мале: Србија, Холандија
5. патуљасте: Ватикан, Монако, Сан Марино

Према облику територије државе могу бити:

- целовите (компактне): Србија, Немачка, Мађарска
- издужене: Чиле, Норвешка, Вијетнам
- издељене: Индонезија, Филипини, Грчка

Део територије једне државе који је са свих страна окружен територијом друге државе зове се:

- ЕКСКЛАВА – са становишта државе којој припада
- ЕНКЛАВА – са становишта државе чијом територијом је окружен

Постоје и државе - енклаве које су целом територијом окружене територијом друге државе.

Два основна облика владавине су:

1. Монархија - облик владавине у коме се на челу државе налази монарх који долази на власт породичним наслеђем (цар, краљ, кнез, султан, емир итд).
2. Република - облик владавине у ком се на челу државе налази председник. Председника државе становништво бира на изборима.

ДРЖАВНА ГРАНИЦА И ГЛАВНИ ГРАД

Државна граница је замишљена линија која раздваја две државе.

Државне границе могу бити:

1. природне и вештачке
2. етничке и неетничке

Природну границу чине природни објекти: реке, планине (нпр. река Дрина између Србије и БиХ)

Ако граница пресеца неку природну целину то је вештачка граница (нпр. граница између Србије и Мађарске која пресеца Панонску низију).

Граница која има изглед праве линије је математичка граница.

Етничка граница раздваја државе насељене различитим народима. Неетничка граница раздваја подручје у ком живи исти народ.

Главни град је град у ком се налази седиште најважнијих политичких институција.

Постоји два типа главног града:

1. европски главни град – највећи и најмногљуднији (Београд)
2. амерички главни град (Вашингтон у САД, Канбера у Аустралији)
3. Пример државе која има више главних градова је ЈАР.

ПРОМЕНЕ НА ПОЛИТИЧКОЈ КАРТИ ЕВРОПЕ НАКОН ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

ХЛАДНИ РАТ:

- вођен је између два идеолошка блока: Источног и Западног
- на челу Источног блока био је Совјетски савез (СССР) и Варшавски пакт
- на челу Западног блока биле су САД и НАТО пакт
- хладни рат предстаје 1989. године падом комунизма у Свету
- Немачка је била подељена на Западну и Источну Немачку које су се ујединиле падом Берлинског зида 1990. године
- падом комунизма распада се Совјетски савез (СССР) на 15 нових држава
- Чехословачка се 1992. године дели на Чешку и Словачку
- Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) распада се 1991. и 1992. године на 5 самосталних држава
- Србија и Црна Гора опстају као заједничка држава до 2006. године
- Босна и Херцеговина подељена је 1995. године на 2 ентитета: Републику Српску и Федерацију БиХ

КОЛОНИЗАЦИЈА:

- је економско и политичко потчињавање колоније од стране колонијалне силе
- прве колонијалне силе биле су Шпанија и Португалија, а потом и Холандија, Француска, Велика Британија,...
- колонизација Света почиње након Великих географских открића (15. век)
- разлог стварања колонија су јефтине минералне сировине и пољопривредни производи

ДЕКОЛОНИЗАЦИЈА:

- је ослобађање колоније од колонијалне силе и стицање независности државе
- главна фаза деколонизације десила се након Другог светског рата када је настало више од 100 независних држава највише у Африци и Азији
- већина бивших колонија су неразвијене државе које и даље економски зависе од бивше колонијалне силе. То се зове НЕОКОЛОНИЈАЛИЗАМ

ТЕРИТОРИЈАЛНИ ИНТЕГРИТЕТ подразумева очување целовитости територије неке државе и неповредивост њених граница.

Видови угрожавања територијалног интегритета су:

- сепаратистички покрети
- територијални спорови

СЕПАРАТИСТИЧКИ ПОКРЕТИ представљају тежњу за отцепљењем неког дела државе и његово припајање другој држави или стварање нове независне државе (примери: Косово, Каталонија и Баскија у Шпанији, Тибет и Тајван у Кини,...)

ТЕРИТОРИЈАЛНИ СПОРОВИ настају када се две државе сукобљавају око дела територије за који обе сматрају да им припада.

МЕЂУНАРОДНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ

Европска Унија:

- Европски економско – политички савез од 27 чланица
- Седиште је у Бриселу
- Хрватска је последња приступила ЕУ
- Велика Британија је 2020.године изашла из чланства
- Србија је кандидат за чланство
- Већина држава чланица има заједничку валуту – еуро
- Основни циљ савеза је формирање Европе без граница

Уједињене Нације:

- Уједињене Нације настале су 1945.године ради очувања мира у Свету
- седиште је у Њујорку
- ланице су све међународно признате државе осим Ватикана
- важније институције у оквиру УН – а су:
 - УНИЦЕФ – програм УН – а за децу и омладину
 - УНЕСКО – за образовање, науку и културу

ОПШТЕ ОДЛИКЕ ЕВРОПЕ

P= око 10,5 милиона км²

- Ереб – „земља заласка Сунца“
- Евроазија = Европа + Азија
- граница Европе и Азије: планина Урал, река Урал, Каспијско језеро, Кавказ, Црно море, Босфор, Мраморно море, Дарданели, Егејско море
- најсевернија тачка је рт Нордкин, најјужнија рт Тарифа, најзападнија рт Рока а најисточнија је на планини Урал
- налази се на северној полулопти и највећим делом на источној полулопти
- највиши врх Европе – Елбрус (Кавказ) 5642м

ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ ЕВРОПЕ

Разуђеност обале:

- мора: Средоземно, Црно, Северно, Балтичко, Баренцово
- острва: Велика Британија, Ирска, Исланд, Сардинија, Корзика, Сицилија, Крит
- полуострва: Скандинавско, Пиринејско, Апенинско, Балканско, Кола, Јиланд, Крим
- мореузи: Босфор, Дарданели, Гибралтарски, Скагерак, Категат, Отрантска врата
- канал Ла Манш

Рељеф:

- платформе: Источноевропска (Руска)
- штитови: Балтички и Украјински
- низије: Источноевропска, Прибалтичка, Западноевропска, Панонска, Влашка
- старе громадне планине: Скандинавске и Британске (најстарије), Централни масив, Вогези, Шварцвалд, Средњенемачке, Судети, Родопи, Урал
- младе веначне: Пиринеји, Алпи (врх Мон Блан 4810 м), Карпатско-Балканске, Апенини, Динариди, Кавказ
- вулкани: Везув, Етна, Стромболи, Вуклано, Хекла

Клима:

- северни умерени топлотни појас, северни хладни
- на климу Европе утичу: хладне ваздушне масе са севера, топле са југа, влажне са запада

1. атлантска (топла Голфска струја)
2. средоземна
3. умереноконтинентална
4. континентална
5. субполарна
6. планинска

Биљни свет:

1. тундра
2. тајга
3. листопадне шуме
4. степе
5. медитеранска вегетација

Хидрографија:

1. реке
 - слив Северноледеног океана: Печора, Северна Двина, Оњега
 - Балтички слив: Двина, Висла, Одра
 - слив Атлантског океана: Темза, Рајна, Лаба, Сена, Лоара, Гарона, Дуру, Тахо
 - слив Средоземног мора: Ебро, Рона, Дрим, Вардар, По
 - Црноморски слив: Дунав, Дон, Дњепар, Дњестар
 - слив Каспијског мора: Волга (највећа река Европе), Урал
2. језера: Ладога, Оњега, Чудско, Ветерн, Венерн, Комо, Мађоре, Гарда, Женевско, Боденско (ледничка језера), Балатон, Охридско
3. канал Рајна – Мајна – Дунав

ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ ЕВРОПЕ

Становништво:

- густо насељен континент – 70 ст./км²
- природни прираштај – низак
- језици Европе:
 - ✓ индоевропска језичка породица
 - ✓ уралска језичка породица: угрофинска језичка група
- религије:
 - ✓ хришћанство
 - ✓ ислам

Насеља:

- урбанизација – $\frac{3}{4}$ градског становништва

ПРИРОДНА БОГАТСТВА И ПРИВРЕДА ЕВРОПЕ

Природна богатства Европе:

- плодно земљиште
- шуме
- рудно богатство
- пловне реке, планинске реке
- мора богата рибом

Развој индустрије:

- I индустријска револуција – 1769.године
 - ✓ откриће парне машине (Џемс Ват), локомотиве, телеграфа, ткачког разбоја
- II индустријска револуција – крајем 19.века
 - ✓ откриће сијалице, наизменичне струје (Никола Тесла), мотора са унутрашњим сагоревањем
- III индустријска револуција – друга половина 20. Века
 - ✓ високе технологије

ЈУЖНА ЕВРОПА, ПРИРОДНЕ И ДРУШТВЕНЕ ОДЛИКЕ

- оријентисана ка Средоземном мору
- разуђена обала

Рељеф:

- планине: Пиринеји, Алпи, Апенини, Динариди, Родопи, Балкан
- низије: Падска, Андалузијска, Арагопија, Тракија, Тесалија, део Панонске низије

Воде:

- реке: Дуро, Тахо, Гвадалкивир, Ебро, Рона, По, Дрим, Вардар
- језера: Алпска

Клима:

- доминира медитеранска
- континентална и умерено - континентална
- планинска
- океанска

Веgetација:

- медитеранска вегетација: шуме храста, макија, винова лоза, маслине, јужно воће

Становништво:

- језици: романски, словенски
- религија: хришћанство али има и ислама
- миграције: раније прекоокеанске, данас унутарконтиненталне

Привреда:

- туризам (одлични климатски услови, излазак на море, богато културно-историјско наслеђе)
- пољопривреда: маслине, винова лоза, јужно воће
- руде: боксит, мермер

БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО, ГЕОГРАФСКИ ПРИКАЗ

– разуђена обала

Рељеф:

- низије: Панонска, део Влашке, Тесалија, Тракија
- планине: део Алпа, Динарске, Карпатско-Балканске, Родопи

Клима:

- континентална
- умерено-континентална
- планинска
- медитеранска

Хидрографија:

- реке: Дунав, Сава, Велика Морава, Марица, Вардар, Дрим
- језера: Скадарско, Охридско, Преспанско, Дојранско

Географски положај - повољан, веза између Европе и Азије

ЦРНА ГОРА

П = 13 812 км²

Око 615 000 становника

Главни град – Подгорица

Рељеф:

- низија – долина Зете, око Скадарског језера
- планине – Динарске: Дурмитор, Ловћен, Сињајевина, Бјеласица

Клима: медитеранска, континентална, планинска

Воде:

- реке – Морача, Тара (има најдубљи кањон у Европи 1.350м), Пива, Зета, Бојана
- језера – Скадарско

Становништво: Црногорци, Срби, Бошњаци, Албанци

Природна богатства: хидроенергетски потенцијал, боксит, дрво

Привреда: туризам, рударство, енергетика, дрвна инд.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

П = 51 197 км²

Око 3,8 милиона становника

Главни град – Сарајево

2 ентитета: Република Српска (Бања Лука) и Федерација БиХ (Сарајево)

Рељеф:

- низија – Посавина, Семберија, уз Неретву
- планине – Динарске: Грмеч, Козара, Романија, Јахорина, Бјелашница

Клима: континентална и планинска

Воде:

- реке: Сава, Дрина, Уна, Врбас, Босна, Неретва

Становништво: Срби, Бошњаци, Хрвати

Природна богатства: шума, угаљ, гвожђе, камена со, олово-цинкана руда

Привреда: у обнови

ХРВАТСКА

П = 56 594 км²

Око 4,4 милиона становника

Главни град – Загреб

Рељеф:

- низија – Панонска (Славонија)
- планине – Динарске: Горски Котар, Динара, Велебит, Велика и Мала Капела, Биоково
- јадранско приморје - разуђено
 - ✓ полуострва: Истра, Пељешац
 - ✓ острва: Крк, Црес, Хвар, Брач, Корчула,...

Клима – медитеранска, континентална, планинска

Воде:

- реке – Дунав, Сава, Драва, Купа, Крка
- језера – Плитвичка

Привреда: туризам, пољопривреда, индустрија

СЛОВЕНИЈА

П = 20 273 км²

Око 2 милиона становника

Главни град – Љубљана

Рељеф:

- Панонска низија – централни и источни део
- планине – Алпи (Јулијски), део Динарида - Постојнска јама, највећа пећина у Европи
- јадранско приморје

Клима – медитеранска, континентална, планинска

Воде:

- реке – Сава, Драва, Крка
- језера: Бледско, Бохињско (ледничка)

Привреда – развијена, позната по производњи ски опреме и апарата за домаћинство

МАКЕДОНИЈА

П = 25 713 км²

Око 2 милиона становника

Главни град – Скопље

Рељеф:

- планине – Шар планина, Родопи
- котлине: Пелагонијска, Охридска, Скопска

Клима – континентална, планинска, измењено-медитеранска

Воде:

- реке – Вардар
- језера: Охридско, Преспанско, Дојранско

Становништво: Македонци, Албанци

Привреда:

- пољопривреда: дуван, винова лоза (Тиквеш)
- индустрија

Регије:

- Западна Македонија
- Источна Македонија
- Повардарје – привредно најзначајнија

ГРЧКА

Главни град – Атина

- чланица ЕУ

Обала: разуђена

- полуострва: Халкидики (3 прстена: Света Гора, Ситонија, Касандра), Атика, Пелопонез (прокопавањем Коринтског канала претворен у острво)
- острва: Крит, Еубеја, Родос, Кефалонија, Крф, Лезбос,...

Рељеф:

- планине: Пиндске, Родопи
- низије: Тесалија, Тракија, Солунска

- тектонски активно подручје

Клима – претежно медитеранска, континентална, планинска

Воде:

- реке: Вардар, Марица, Струма
- језера: Преспанско, Дојранско

Становништво: православна религија

Привреда:

- пољопривреда: маслине, остале медитеранске културе
- налазишта боксита (1. у Европи), лигнит
- туризам

ИТАЛИЈА

- на Апенинском полуострву

- чланица ЕУ

- главни град Рим

Обала:

- острва: Сицилија, Сардинија

Рељеф:

- планине: Алпи, Апенини
- вулкани: Етна, Везув. Стромболи, Вулкано
- низија: Падска

Клима – медитеранска, умерено-континентална, планинска

Воде:

- реке: По, Тибар
- језера: Комо, Мађоре, Гарда (ледничка)

Привреда: богати Север, сиромашни Југ

- налазишта боксита, мермера (Карара)
- индустрија: аутомобилска (Торино-Фиат), бродоградња, текстилна
- пољопривреда: маслине, винова лоза (2. у свету по производњи вина)
- туризам (5. у свету по посећености)

- Ватикан – папска држава и најмања држава света

- Сан Марино

ШПАНИЈА

- чланица ЕУ

- главни град Мадрид

Обала: слабо разуђена

- острва: Балеарска (Ибица, Мајорка, Менорка), Канарска

Рељеф:

- висораван Мезета (степа)
- планине: Пиринеји, Кантабријске, Иберијске, Бетијске
- низија: Андалузија, Арагонија

Клима – атлантска, медитеранска, сува континентална (у Мезети)

Воде:

- реке: Ебро, Тахо, Гвадалкивир, Гвадијана

Привреда:

- пољопривреда: винова лоза (3. у Европи), маслине, јужно воће (1. у Европи)
- индустрија – Каталонија
- туризам (4. у свету по посећености)

СРЕДЊА ЕВРОПА, ФИЗИЧКЕ И ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

- Подунавске земље
- Алпске земље
- Балтичке земље

Рељеф:

- низије: Прибалтичка (Немачко - Пољска), Панонска, Влашка
- планине: Алпи, Карпати, Шварцвалд, Средњенемачке, Судети

Клима – умереноконтинентална, оштра континентална, континентална, планинска

Воде:

- реке: Дунав, Висла, Одра, Лаба, Рајна, Мајна...
- канал: Рајна-Мајна-Дунав
- језера: алпска (Женевско, Боденско, Лугано), балтичка ледничка језера, Балатон

Становништво: Германи, Романи, Словени, Угрофинци

- низак природни прираштај
- све државе су чланице ЕУ осим Швајцарске

НЕМАЧКА

- чланица ЕУ
- главни град Берлин
- најмоћнија земља Европе, међу водећим у свету

Рељеф:

- Немачко - пољска низија - од ледничког материјала
- планине:
 - ✓ средњенемачке: Шварцвалд, Франачка и Швапска Јура, Тириншка шума, Харц, Рудне планине
 - ✓ Алпи
- Баварска висораван

Клима – планинска, континентална

Воде:

- реке: Дунав, Рајна, Мајна, Одра, Везер, Лаба, Мозел, Емс
- канали: Килски, Рајна-Мајна-Дунав

Становништво: Германи

- негативан природни прираштај али број становника расте због велике имиграције

Насеља:

- конурбација Рурштат

Привреда:

- пољопривреда: кромпир, хмељ (чувена је у свету по производњи пива)
- индустрија – Сарски и Рурски басен: металургија (производња челика и угља) хемијска и фармацеутска (Бајер), машинска (Солинген), индустрија аутомобила (Фолксваген, Ауди Опел, Мерцедес, BMW)
- туризам (ски туризам – Гармиш Партенкирхен)

Луке: Хамбург, Бремен

ЗАПАДНА ЕВРОПА, ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ

Државе: Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске, Ирска, Француска, Белгија, Холандија, Луксембург

Обала:

- Атлантски океан
- естуари и клифови
- канал Ла Манш

Рељеф:

- Западноевропска низија
- Планине:
 - ✓ старе громадне: Британске, Централни масив, Јура, Вогези, Ардени
 - ✓ младе веначне: Алпи, Пиринеји

Клима:

- атлантска (под утицајем западних ветрова и топле Голфске струје)
- умерено-континентална, планинска, средоземна

Реке:

- Атлантски слив: Темза, Сена, Лоара, Гарона (Жиронда), Рајна
- Средоземни слив: Рона

ЗАПАДНА ЕВРОПА, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

Становништво:

- народи:
 - ✓ Германи: Енглези, Холанђани, Луксембуржани, Фламандци (Белгија)
 - ✓ Романи: Французи, Валонци (Белгија)
 - ✓ Келти: Ирци, Велшани, Шкоти
- велика густина насељености
- регион „демографске кризе“ – низак наталитет, дугачак животни век

Насеља: висок степен урбанизације (преко 90%)

Привреда: високо развијена

- пољопривреда – високо механизована
- налазишта нафте и природног гаса (на дну Северног мора), угља, гвожђа, олова и цинка, соли
- саобраћај

- највећа морска лука – Ротердам

- тунел испод канала Ла Манш између места Кале и Довер (дугачак 50 км)

УЈЕДИЊЕНО КРАЉЕВСТВО ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ И СЕВЕРНЕ ИРСКЕ

Британска острва: Велика Британија, Ирска, Оркнијска, Шетландска острва, Хебриди, Каналска.

Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске: Енглеска (Лондон), Шкотска (Единбург), Велс (Кардиф), Северна Ирска (Белфаст)

- у поступку изласка из ЕУ (Брегзит)

- главни град Лондон

- валута: фунта

Рељеф:

- низија: Лондонски басен
- Британске старе громадне планине: Камбријске, Пенинске, Грампијанске (највиши врх државе Бен Невис 1.343 м)

Клима – атлантска (Голфска струја)

Реке: Темза, Северн, Трент

Становништво: германска и келтска група

Религија: протестантизам

Насеља: конурбације: Лондон, Бирмингем, Манчестер, Ливерпул, Лидс, Бредфорд, Њукасл, Глазгов

Привреда:

- природни ресурси: угаљ, гвоздена руда, камена со, нафта, земни гас (Северно море), риба
- прва индустријска сила
- индустрија: високе технологије, текстилна индустрија (Манчестер), металургија (Бирмингем), машинска, бродоградња

ФРАНЦУСКА

- чланица ЕУ

- главни град Париз

Обала:

- Атлантски океан, Средоземно море
- острво Корзика

Рељеф:

- низија: Париски басен
- планине:
 - ✓ старе громадне: Централни масив, Vogези, Јура
 - ✓ младе веначне: Алпи (врх Мон Блан), Пиринеји

Клима – атлантска, медитеранска, планинска, умерено-континентална

Реке: Сена, Лоара, Гарона, Рона

Становништво: Романи

Привреда:

- пољопривреда: пшеница, кукуруз, вино (2. место у свету), коњак, воће
- индустрија: аутомобилска („Рено“, „Пежо“, „Цитроен“), инд. авиона, текстилна индустрија, индустрија парфема (покрајина Прованса)
- туризам (1. место у свету по посећености): Азурна обала (источно од Роне), Алпи, Париз,...

СЕВЕРНА ЕВРОПА, ПРИРОДНО И ДРУШТВЕНО - ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

Државе: Норвешка, Шведска, Данска, Финска, Исланд

Обала:

- полуострва: Скандинавско, Јиланд
- мореузи: Скагерак, Категат
- фјордови (Согне у Норвешкој)

Рељеф:

- Балтички штит
- Скандинавске планине
- приобална низија

- фјелдови – пуне планинске заравни

- вулкани и гејзири на Исланду

Клима:

- северни поларник
- атлантска
- субполарна

Воде:

- кратке, брзе реке
- ледничка језера: Ветерн, Венерн

Становништво:

- језичке групе:
- германска: Швеђани, Норвежани, Данци, Исланђани
- угро-финска: Финци, Сами (Лапонци)
- мала густина насељености
- природни прираштај је низак
- веома висок животни стандард

Религија: протестантизам

Насеља: висок степен урбанизације

Природни ресурси:

- хидроенергетски потенцијал
- шуме: тајге, листопадне
- море: риба
- минерални ресурси: нафта и земни гас (Северно море), гвоздена руда
- геотермални извори (Исланд)

ИСТОЧНА ЕВРОПА, ПРИРОДНО И ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

Државе: Русија (Москва), Украјина (Кијев), Белорусија (Минск), Молдавија (Кишињев), Летонија (Рига), Литванија (Вилнус) и Естонија (Талин)

- бивше републике СССР

Рељеф:

- Руска плоча
- Источноевропска низија
- планине: Урал, Кавказ
- побрђа: Средњеруско, Валдајско, Приволошко, Подолско

Клима – континентална са разним варијететима

Воде:

- реке: Волга (највећа река Европе), Дон, Дњепар, Дњестар, Печора, Северна Двина
- језера: Каспијско, Ладога, Оњега

Природне зоне:

- тундре
- тајге
- мешовите шуме
- степа
- полупустињска вегетација
- средоземна вегетација

Становништво:

- Источни Словени (Руси, Белоруси, Украјинци)
- Романи (Молдавци)
- Угро-финци (Естонци)

Религија: православље

- негативан природни прирашај
- велико исељавање становништва

Привреда: у транзицији

РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА, ПОЛОЖАЈ И ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

- евроазијска држава

П = око 17 милиона км² (1. у свету)

Око 140 милиона становника

- настала распадом СССР-а 1991.године
- чланица је ЗНД-а (Заједница независних држава настала ради међусобне сарадње, чини је 12 бивших Совјетских република)

Рељеф:

- Руска и Сибирска платформа
- низије: Источноевропска, Западносибирска
- планине: Кавказ, Урал, Алтај, Сајан, Становојске, Верхојанске планине, планине Черскога
- побрђа и Средњесибирска висораван
- „ватрени појас Пацифика“ (Чукотско полуострво, полуострво Камчатка, Курилска острва, острво Сахалин) – тектонски активно подручје

Клима – континентална, оштра континентална, хладна поларна и субполарна, планинска

Воде:

- реке: Волга, Дон, Дњепар, Печора, Северна Двина, Об, Иртиш, Јенисеј, Лена, Индигирка, Колима, Амур
- језера: Каспијско, Бајкалско (најдубље на свету), Ладога, Оњега

РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

Становништво:

- 130 народа
- густина насељености око 9ст./км²
- негативан природни прираштај

Насеља: Москва, Санкт Петербург

Природни ресурси:

- шуме (1. у свету по производњи дрвета)
- нафта (2. у свету) и земни гас (1. у свету): Западни Сибир, Поволожје, уз Каспијско језеро
- камени и мрки угаљ (1/4 светских резерви): Кузњецки басен
- гвоздена руда: Урал, полуострво Кола, Сибир
- обојени метали: Урал
- злато, дијаманти: североисточни Сибир

Привреда:

- пољопривреда: слабо развијена
- индустрија: тешка (енергетика, машиноградња, металургија), дрвна
- саобраћај:
 - ✓ железнички: Транссибирска и Бајкалско-Амурска магистрала
 - ✓ авионски
 - ✓ поморски
 - ✓ пловни пут Волго-Балтички
 - ✓ цевоводни: нафтовод „Дружба“

АЗИЈА, ОСНОВНИ ГЕОГРАФСКИ ПОДАЦИ О КОНТИНЕНТУ

- име: „асу“– исток
- величина: око 44 мил. km² - излази на сва 4 океана

Обалска разуђеност:

- полуострва: Арабијско, Индијско, Малајско, Индокина, Мала Азија, Камчатка, Чукотско
 - острва: Кипар, Шри Ланка, Малајско-филипински архипелаг, Тајван, Јапанска острва, Курилска, Сахалин
 - заливи: Бенгалски, Персијски, Аденски,...
 - мореузи: Босфор, Дарданели, Баб-ел-Мандеб, Берингов мореуз, Малајски пролаз
 - Суецки канал
- истраживачи: Марко Поло („пут свиле“), Васко да Гама, Магелан, Дежњев, Челускин, Беринг.

АЗИЈА, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

Рељеф:

- платформе: Сибирска, Кинеска, Арабијска, Индијска
- планине: Урал, Хималаји (Монт Еверест 8850м – највиши врх света), Памир, Каракорум, Тјеншан, Хиндукуш, Квенлун, „ватрени појас Пацифика“
- висоравни: Тибет – највећа на свету
- низије: Западносибирска, Велика кинеска, Месопотамија, Индо-гангешка (Хиндустанска), Манџурија
- пустиње: Арабијска, Гоби, Тар, Такла Макан

Клима: субполарна, оштра и умерено континентална, медитеранска, монсунска, пустињска и полупустињска, екваторијална, планинска

Воде:

- реке: Об, Иртиш, Јенисеј, Лена, Јангцекјанг, Хоангхо, Меконг, Инд, Ганг, Брамапутра, Тигар, Еуфрат
40 % Азије има унутрашње отицање: реке Аму Дарја, Сир Дарја
- језера: Каспијско, Аралско, Бајкалско (најдубље на свету), Мртво море

Природне зоне:

- тундре
- тајге
- мешовите шуме
- листопадне шуме
- степе
- монсунске шуме
- полупустиње и пустиње
- саване
- џунгле
- медитеранска вегетација

АЗИЈА, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

око 4,2 милијарде становника

Становништво: монголоидна и бела раса

Народи: Кинези, Индуси, Бенгалци, Јапанци

Религије: хиндизам, ислам, будизам, хришћанство

- неравномерна густина насељености

- висок природни прираштај

Привреда:

- налазишта нафте (Персијски залив, Каспијско море, Месопотамија, Малајски архипелаг), угаљ, гвоздена руда, обојени метали
- пољопривреда: пиринач, свила, каучук, чај, кафа, дуван, памук, зачини, тропске и суптропске културе

ЈУГОЗАПАДНА АЗИЈА

- Арабијско полуострво
 - ✓ пустиње: Велики и Мали Нефуд, Руб ел Кали
 - ✓ клима – пустињска
 - ✓ вади (уади) – сува речна корита
 - ✓ биљни свет у оазама, камила
 - ✓ ислам (у Саудијској Арабији су свети градови Мека и Медина)
 - ✓ висок природни прираштај
 - ✓ нафта и земни гас (Саудијска Арабија 1. у свету по производњи нафте)
- Месопотамија
 - ✓ низија уз Тигар и Еуфрат
 - ✓ Тигар и Еуфрат се спајају у реку Шат ел Араб
 - ✓ пољопривредно подручје уз наводњавање: урме
 - ✓ нафта

ЈУЖНА АЗИЈА, ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ РЕГИЈЕ

- Индијско полуострво

- британске колоније

Рељеф:

- Индо-гангешка низија (Бенгал, Хиндустан, Пенџаб и Синд)
- планине Хималаји, Хиндукуш, Каракорум, Западни и Источни Гати
- висораван Декан

Клима: монсунска

- најкишовитије место на свету Черапунџи (око 12 000 мм падавина годишње)

Воде: Инд, Ганг, Брамапутра

Становништво:

- око 1,5 милијарду становника
- регион демографске експлозије
- изузетно велика густина насељености
- религије: хиндуизам, будизам, ислам

Насеља: Бомбај, Калкута, Делхи, Карачи, Дака,...

- сиротињске четврти у градовима

Привреда:

- пољопривреда: пиринач, пшеница, памук, чај, јута, зачини, каучуково дрво,...
- налазишта угља, гвоздене руде, земног гаса

ИНДИЈА

- Њу Делхи

- око 3,3 милиона km²;

- око 1,2 милијарда становника- 2. у свету

- густина насељености – 350 ст./ km²

Становништво:

- регион демографске експлозије
- 200 народа, 500 језика (хинду и енглески су службени)
- религија: хиндуизам

Привреда:

- 1.пољопривреда: пиринач, памук, чај, јута, шећерна трска, банане (1. у свету), говеда (1. у свету)
- налазишта угља, гвоздене руде, дијаманата,...
- ходочаснички туризам – свети град Бенарес

ЈУГОИСТОЧНА АЗИЈА, ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ РЕГИЈЕ

- полуострво Индокина, Малајско полуострво, Малајски пролаз

- Малајски архипелаг: Велика Сундска острва (Јава, Суматра, Калимантан, Сулавеси) и Мала Сундска острва, Молучка острва, Филипинска

Рељеф:

- претежно планински
- део „ватреног појаса Пацифика“ – вулкан Кракатау

Клима: монсунска, екваторијална; ветрови тајфуни

Реке: Меконг, Иравади

Становништво:

- демографска експлозија
- велика густина насељености

- религије: будизам, ислам, католичанство

Привреда:

- пољопривреда: пиринач, каучуково дрво, тропски зачини, кафа,...
- налазишта нафте и земног гаса, велико рудно богатство
- висока технологија
- туризам

СРЕДЊА АЗИЈА

– државе: Казахстан, Киргизија, Таџикистан, Туркменија, Узбекистан

– некадашње републике СССР-а, сада чланице ЗНД-а

– изразито континентална регија

Рељеф:

- низије: Туранска, Прикаспијска
- планине: Памир, Тјеншан, Алтај, Казашко побрђе
- пустиње: Кизилкум, Каракум

Клима: оштра континентална, пустињска, полупустињска

Воде: унутрашње отицање

- реке: Аму Дарја, Сир Дарја
- језера: Каспијско, Аралско, Балхашко

Вегетација: степе, пустиње

Становништво:

- народи: Казаси, Туркмени, Узбеци, Киргизи, Таџици
- религија ислам
- мала густина насељености

Привреда: у транзицији

- пољопривреда: памук, житарице, свилена буба
- налазишта нафте и земног гаса (око Каспијског језера), каменог угља (Караганда)
- занатство: израда тепиха, накита, керамике

ИСТОЧНА АЗИЈА, ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

- Далеки Исток

- државе: Кина, Јапан, Јужна Кореја, Северна Кореја, Монголија

Рељеф:

- низије: Кинеска, Манџурија
- планине: Хималаји, Квенлун, Тјеншан, Алтај
- пустиње: Такла Макан, Гоби
- котлине: Таримска, Џунгарија
- висораван Тибет
- „ватрени појас Пацифика“

Клима: сува и оштра континентална, монсунска

Реке: Хоангхо („жута река“), Јангцекјанг („плава река“), Сикјанг, Амур

Становништво:

- жута раса
- $\frac{1}{4}$ становништва света
- контрола рађања („политика једног детета“)
- религије: конфучијанство, шинтоизам, будизам

Привреда:

- нове индустријске земље
- висока технологија – „мали тигрови“

КИНА

P= око 9,6 милиона км² (4. у свету)

преко 1,3 милијарду становника (1. у свету)

Главни град: Пекинг

Реке: на реци Јангцекјанг је највећа ХЕ на свету „Три клисуре“

Становништво:

- народ Хан
- службени језик мандарински
- религије: 50% атеисти, конфучијанство, будизам
- „политика једног детета“ – укинута 2015.године

Привреда:

- пољопривреда: пиринач, чај, свилена буба,...

- налазишта угља, нафте, гвоздене руде
- текстилна индустрија, електроника
- јефтина радна снага

ЈАПАН

- Земља излазећег Сунца
- главни град Токио
- острва: Хокаидо, Хоншу, Шикоку, Кјушу

Рељеф:

- претежно планински
- „ватрени појас Пацифика“ (планина и вулкан Фуџијама)

Клима: монсунска

- ветрови тајфуни
- хладна морска струја Ојашио, топла морска струја Курошио

Реке: кратки токови

Становништво:

- пренасељеност
- религија шинтоизам
- низак природни прираштај (дуг животни век)
- мало неписмених

Насеља:

- $\frac{3}{4}$ градског становништва
- мегалополис Токаидо

Привреда: једна од водећих светских сила

- пољопривреда: пиринач, чај, риба
- сиромашан сировинама
- електроника, аутомобилска индустрија, бродоградња
- саобраћај: брзи возови

АФРИКА, ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КОНТИНЕНТУ, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

Обала:

- острво Мадагаскар
- полуострво: Сомалија
- Гвинејски залив, Сидра
- мореузи и канали: Баб ел Мандеб, Гибралтар, Суецки канал
- рт Добре наде, Иглени врт

Рељеф:

- некадашњи део Гондване
- висока и ниска Африка
- висоравни: Етиопска, Језерска, Јужноафричка
- басени Конга, Чада, Калахарија, Судана, Малија
- Велики источноафрички ров
- планине: Атлас, Килиманџаро (највиши врх 5.895м), Кенија, Рувензори, Дракенске, Капске
- пустиње: Сахара (највећа на свету), Калахари, Намиб

Клима:

- највећи део у жарком појасу
- екваторијална, клима савана, пустињска и полупустињска, медитеранска, планинска
- морске струје: хладна Бенгуелска, топла Мозамбичка

Воде:

- реке: Нил (најдужа на свету 6.671 км), Конго, Замбези, Нигер, Орање
- вади
- водопади: Викторијини (на Замбезију)
- језера: Викторијино, Тангањика, Њаса, Рудолфово, Чад, Тана
- шотови – слана језера

Природне зоне: прашуме, саване, пустиње и полупустиње, медитеранска вегетација

АФРИКА, ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКЕ ОДЛИКЕ И РЕГИОНАЛНА ПОДЕЛА

Становништво:

- око 1 милијарду становника
- око 30 ст./км²
- расе: бела и црна (бела и црна Африка)
- бело становништво: Хамити (Бербери, Туарези, Копти), Семити (Арапи)
- црна раса (3/4 становништва): Судански и Банту црнци, Пигмеји, Бушмани, Хотентоти
- језик: арапски, око 1500 језика црног становништва (свахили), енглески, француски, португалски
- религије: ислам, хришћанство, традиционална веровања
- демографска експлозија
- кратак животни век
- велика неписменост
- тропске болести, сида

Насеља:

- низак степен урбанизације
- сиротињске четврти – бидонвили

Привреда: најнеразвијенији део света

- пољопривреда: плантажна производња монокултура: уљана палма, какао, памук, кафа, кикирики, чај, зачини, ананас, банане
- рудна богатства: нафта, земни гас, угаљ, дијаманти, злато, црни и обојени метали
- неразвијена индустрија – застарела технологија
- туризам – национални паркови

Колонијализам:

- колоније европских земаља
- деколонизација након Другог светског рата
- неоколонијализам
- вештачке границе
- 55 држава

Регије:

- Северна
- Западна
- Централна
- Источна
- Јужна

ЈУЖНОАФРИЧКА РЕПУБЛИКА

Главни град - Преторија

Рељеф:

- Јужноафричка висораван
- Дракенске и Кепске планине
- пустиња: Калахари

Клима: клима савана, пустињска, медитеранска

Реке: Орање, Лимпопо

Становништво:

- Банту црнци (Зулу), Бушмани, Хотентоти, Бури
- „апартејд“ – одвајање црног становништва од белог при чему су црнцима ускраћивана сва права – укинут 1995.године (Нелсон Мендела)

Насеља: висок степен урбанизације

- градови: Преторија, Кејптаун, Јоханезбург, Дурбан

Привреда: најразвијенија држава Африке

- пољопривреда: памук, дуван, шећерна трска, медитеранске културе
- рударство: дијаманти, злато (1. у свету), уранијум

АМЕРИКА, ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КОНТИНЕНТУ

Подела Америке према географском положају:

- Северна
- Средња
- Јужна

Подела према пореклу становништва и језику:

- Англоамерика (Северна Америка)
- Латинска Америка (Средња и Јужна)

Откриће:

- открио је Кристофор Колумбо 1492. године
- име је добила по Америгу Веспучију
- староседеоци: Индијанци и Инуити

СЕВЕРНА АМЕРИКА, РЕЉЕФ И КЛИМА

Обала:

- полуострва: Лабрадор, Аљаска, Флорида, Нова Шкотска, Калифорнија
- острва: Канадски архипелаг (Гренланд, Бафиново острво), Алеутски, острво Њуфаундленд, Ванкувер
- заливи: Мексички, Хадсонов, Сен Лоренс, Аљаски
- Берингов мореуз, Дански пролаз

Рељеф:

- планине: Кордиљери – део ватреног појаса Пацифика (Аљаске планине - највиши врх континента Мек Кинли 6.194 м, Приморске, Каскадске, Сијера Невада, Стеновите планине), Апалачи
- висоравни: Колумбијска, Велики басен, Колорадо
- Канадски штит – остаци некадашње ледничке активности
- низије: Средишња низија, Високе равнице (Бед лендс), Приатлантске
- пустиње: Долина смрти, Мохаве

Клима:

- северни умерени и хладни појас
- морске струје: хладна Лабрадорска и Калифорнијска, топле Голфска и Аљаска
- торнадо – разорни ветар у средишњим деловима, ураган у југоисточним деловима
- поларна, субполарна, континентална, океанска, пустињска и полупустињска, средоземна, планинска

СЕВЕРНА АМЕРИКА, ВОДЕ И ПРИРОДНЕ ЗОНЕ

Воде:

- реке:
 - ✓ слив Северно-леденог океана: Мекензи
 - ✓ слив Тихог океана: Јукон, Колумбија, Колорадо (Велики кањон - најдубљи на свету 1800 м)
 - ✓ слив Атлантског океана: Мисисипи са Мисуријем, Охајо, Тенеси, Сент Лоренц, Рио Гранде
- језера:
 - ✓ ледничка: Велико медвеђе, Велико ропско, Атабаска, Винипег, Манитоба
 - ✓ тектонска: Велика америчка језера (Горње, Мичиген, Ири, Хјурон, Онтарио)
 - ✓ Велико слано језеро
 - ✓ водопади: Нијагарини, Јосемитски

Природне зоне:

- поларне пустиње
- тундре
- америчка тајга (дрво секвоја)
- листопадне шуме
- прерије – америчке степе (бизони)
- пустиње и полупустиње
- медитеранске шуме

Колонизација:

- Британци и Французи у Англоамерици
- Шпанци и Португалци у Латинској Америци

САД, ПРИРОДНЕ И ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКЕ – ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

П = око 9,8 милиона км² (3. у свету)

Око 314 милиона становника (3. у свету)

50 држава + федерални дистрикт Колумбија

Главни град Вашингтон

Настале 1776. године од 13 бивших британских колонија

Привреда: најразвијенија на свету

- пољопривреда: кукуруз (1. у свету), пшеница, памук, дуван, воће, фармерско сточарство
- рудно богатство
- индустрија:
 - ✓ североисток САД-а: црна и обојена металургија, машинска, аутомобилска (Детроит), прехранбена
 - ✓ запад: електронска, електротехничка, авиоиндустрија
 - ✓ југ: петрохемијска (држава Тексас)
- туризам (2. у свету по посећености)
- саобраћај

КАНАДА, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

П око 10 милиона км² (2. у свету)

Око 35 милиона становника

Главни град Отава

Састоји се од 10 провинција и 3 територије

Рељеф:

- Канадски штит
- Кордиљери

Клима:

- поларна и субполарна
- оштра континентална

Воде:

- реке: брзе и богате водом – велики хидроенергетски потенцијал; река Мекензи
- ледничка језера (Велико Ропско, Велико Медвеђе, Атабаска, Винипег, Манитоба) и Велика језера

Природне зоне:

- тундре
- листопадне и четинарске шуме (јавор – јаворов лист – симбол Канаде)
- прерија

КАНАДА, ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКЕ ОДЛИКЕ

Становништво:

- густина насељености 3 ст/км²
- Британци (40%) и Французи (27%)
- језици: енглески и француски (Квебек и Њу Брунsvик)
- религија: протестантизам и католицизам

Насеља: Монреал, Торонто, Отава, Ванкувер, Калгари, Едмонтон, Винипег

Привреда: једна од водећих земаља света

- пољопривреда: пшеница, риболов
- налазишта нафте и земног гаса, гвоздене руде, угља...
- индустрија: дрвна (једна од водећих земаља света)
- огроман хидроенергетски потенцијал

ЈУЖНА АМЕРИКА, ОПШТИ ПОДАЦИ О КОНТИНЕНТУ, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ (РЕЉЕФ И КЛИМА)

Обала:

- острва: Огњена Земља, Фокландска острва, архипелаг Галапагос
- заливи: Венецуелански, Ла Плата, Гвајакилски
- Дрејков пролаз, Магеланов пролаз
- рт Хорн, рт Гаљинас

Рељеф:

- равнице – уз реке
- висоравни: Бразилска, Гвајанска, Патагонија, Боливијска
- планине Анди (највиши врх Аконкагва 6960 м) – део „ватреног појаса Пацифика“ (вулкани Чимборасо, Котопакси)

Клима:

- екваторијална
- клима савана (на Гвајанској и Бразилској висоравни)
- умерена континентална (између 30° и 40°)
- пустињска (пустиња Атакама – најсушнија пустиња на свету)
- средоземна (између 30° и 40° на западној обали)
- океанска (јужно од 40° на западној обали)
- планинска
- хладна Хумболтова струја
- топла Бразилска и Јужна екваторска струја

ЈУЖНА АМЕРИКА, ВОДЕ И ПРИРОДНЕ ЗОНЕ

Воде:

- реке: Амазон (по површини слива и количини воде 1. река у свету), Ориноко, Рио Негро, Ла Плата (Уругвај, Парана), Парагвај, Рио Колорадо
- језера: Маракаибо, Титикака (највише пловно језеро на свету)
- водопади: Игуасу (на Парани), Анђеоски водопади (на реци Чурун, највиши водопади на свету 979 м)

Природне зоне:

- тропске кишне шуме – селваси (Амазонија – највећа прашума на свету; плућа света)
- саване – љаноси (Ориноко), кампоси (Бразилска висораван)
- степе – пампаси
- пустиње и полупустиње
- висинска зоналност на Андима

ЈУЖНА АМЕРИКА, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ

Становништво:

- Латинска Америка
- старе цивилизације Инка
- шпанске и португалске колоније (једина португалска колонија био је Бразил)
- шпански и португалски језик
- религија: католичка
- сложен расни и етнички састав: староседеоци – Индијанци, потомци досељеника из Европе - креоли, потомци црнаца из Африке, мешане расе – мулати, местици, замбоси (мешавина црне и жуте расе)
- висок природни прираштај

Насеља:

- урбанизација у порасту
- сиротињске четврти на периферији градова - фавеле
- градови: Сао Паоло, Буенос Аирес, Рио де Жанеиро, Богота, Лима, Сантјаго де Чиле, Каракас

Привреда:

- пољопривреда – плантажна: кафа (Бразил), шећерна трска, тропско воће, памук, житарице; риболов (Перу је 1. у свету по улову рибе)
- налазишта нафте и земног гаса (Венецуела, Бразил, Аргентина), црних и обојених метала

БРАЗИЛ

П – око 8,5 милиона км² (5. у свету)

Око 203 милиона становника (5. у свету)

Главни град – Бразилија

Рељеф:

- Амазонска низија
- Бразилска висораван

Клима: екваторијална, тропска, влажна суптропска

Реке: Амазон, Сан Франциско, Парана

Становништво:

- 80% становништва живи уз Атлантски океан
- висок природни прираштај
- португалски језик

- католичка религија
- становништво: белци (50%), црнци, мулати, местици, замбоси

Насеља:

- висок степен урбанизације (80%)
- градови: Сао Паоло, Рио де Жанеиро, Бразилија, Бело Хоризонте, Салвадор, Ресифе, Манаус
- фавеле

Привреда:

- пољопривреда: кафа (1. у свету), шећерна трска, дуван, тропско и суптропско воће, каучуковац (у Амазонији)
- налазишта гвоздене руде, угља, нафте и земног гаса, црних и обојених метала

АРГЕНТИНА

П – око 2,8 милиона км² (8. у свету)

Око 42 милиона становника

Главни град – Буенос Аирес

Рељеф:

- Анди (Аконкагва)
- Патагонија
- Низије: Гран Чако, Међуречје (Месопотамија), Пампа

Клима: клима саване, континентална, сува, ветровита и хладна у Патагонији, планинска

Реке: Парана, Уругвај

Становништво:

- ретко насељена
- висок природни прираштај
- шпански језик
- католичка религија
- становништво: потомци европљана (90%), Индијанци, местици

Насеља:

- висок степен урбанизације (90%) – највиши у Јужној Америци
- градови: Буенос Аирес (1/3 становништва), Кордоба, Росарио

Привреда: - најразвијенија у Јужној Америци

- пољопривреда: кукуруз, пшеница, сточарство (говеда и овце: месо – 1. у свету, кожа, вуна), вино
- налазишта нафте и земног гаса, угља

АУСТРАЛИЈА, ОПШТИ ПОДАЦИ О КОНТИНЕНТУ, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

око 7,7 милиона км²

око 22 милион становника

Главни град Канбера

Џејмс Кук – открио Аустралију у 18. веку

Обала:

- заливи: Карпентаријски, Велики Аустралијски
- полуострва: Јорк, Арnhemово
- острво Тасманија
- Велики корални гробен – најдужи на свету (2.300 км)

Рељеф:

- део Гондване
- најнижи континент; 2/3 пустиње
- Западноаустралијска висораван (са које се издижу планине Мек Донел и Мезгрев)
- Централни басен
- Велике разводне планине (Аустралијски Алпи – врх Кошћушко 2229 м)
- пустиње: Велика пешчана, Велика Викторијина, Симсонова, Гибсонова, Танами

Клима:

- јужни повратник - најсушнији континент

- пустињска и полупустињска (централна и западна Аустралија)
- приморско-океанска (на истоку)
- средоземна (на југозападу и југоистоку)
- монсунска (на северу)

Воде:

- 2/3 унутрашње отицање
 - ✓ реке: Мари и Дарлинг
- крикови - повремени пустињски токови
 - ✓ слана језера: Ерово

Живи свет:

- 80% ендемичних врста
- еукалиптуси, трава буш
- кенгури, коале, птица ему

АУСТРАЛИЈА, ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСКЕ ОДЛИКЕ

Аустралијски савез: шест држава и две територије

Становништво:

- потомци Европљана (95%), староседеоци Абориџини (2% - смештени у резерватима на северу земље)
- британске колоније
- енглески језик
- религија: протестантизам
- густина насељености 3 ст/км²

Насеља:

- 90 % градског становништва
- градови: Сиднеј, Мелбурн, Бризбејн, Аделејд, Перт

Привреда: високоразвијена земља

- пољопривреда: пшеница, шећерна трска, памук, винова лоза
- сточарство: мерино овце (вуна – 1. у свету), говеда
- велико рудно богатство: злато, сребро, дијаманата, гвоздена руда, камени угаљ, нафта, земни гас, обојени метала

СРБИЈА

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ВЕЛИЧИНА И ГРАНИЦЕ СРБИЈЕ

Географски положај:

- Математички - географске координате: између 42° и 46° с.г.ш. и 19° и 23° и.г.д
- Природно – географски: панонска, планинска, балканска и подунавска земља
- Саобраћајни
 - ✓ најважније саобраћајнице су: Суботица - Нови Сад - Београд - Ниш - Димитровград - Софија - Истамбул, Ниш - Врање - Скопље - Солун - Атина, Београд - Загреб - Љубљана (коридор 10)
 - ✓ најважнији пловни пут је река Дунав (коридор 7)

Величина:

П= 88 361 км²

Број становника: око 9,1 милион становника (Војводина и Централна Србија око 7,2 милиона, КиМ око 1,9 милиона – процена)

Границе:

Дужина границе око 2358 км

Гранични прелази:

- Мађарска: Бачки Брег, Келебија, Хоргош
- Румунија: Српска Црња, Јаша Томић, Ватин, Ђердап
- Бугарска: Мокрање, Вршка Чука, Градина
- Македонија: Прохор Пчињски, Прешево, Ђенерал Јанковић
- Албанија: Тафа Прушит, Врбница
- Црна Гора: Бродарево, Јабука
- БиХ: Сремска Рача, Бадовинци, Мали Зворник, Љубовија, Бајина Башта
- Хрватска: Бездан, Богојево, Бачка Паланка, Шид, Батровци

Административно – територијална подела:

- 1.аутономне покрајине (2)
- 2.окрузи (29)
- 3.општине (150)

Србију делимо на 3 целине: АП Војводина, АП КиМ и Централна Србија

ПАНОНСКА НИЗИЈА

Рељеф Панонске низије:

- равница
- планине: Фрушка Гора (највиши врх Црвени чот 539м) и Вршачке планине (највиши врх Гудурички 641 м)
- пешчаре (Делиблатска и Суботичка) – настале су таложењем песка који је донела кошава са обода Панонског басена, на местима где је слабила преносна снага ветра или где је ветар наишао на неку препреку
- лесне заравни (Банатска, Телечка, Сремска и Тителска) – настале су таложењем леса који је донела кошава са обода Панонског басена, на местима где је слабила преносна снага ветра или где је ветар наишао на неку препреку. Лес је пореклом из леденог доба
- алувијалне равни река – настале су приликом изливања река, таложењем речног материјала на долинским странама. Изузетно су плодне

Природне целине Војводине:

- Банат
- Бачка
- Срем

ЈУЖНИ ОБОД ПАНОНСКОГ БАСЕНА

Обухвата део између Дунава и Саве на северу, Дрине на западу, Западне Мораве на југу и планина источно од Велике Мораве на истоку. Дели се на 5 целина.

- 1.Подриње (планине Гучево, Борања, Јагодња, Соколске планине, Медведник, Јабланик)
- Подгорина (обухвата Ваљевску котлину и планине Повлен, Мањен, Сувобор)
- Централни део обухвата Шумадију
- Планине: Авала, Космај, Букуља, Венчац, Рудник, Гледићке планине, Котленик, Јухор, Црни врх

ПЛАНИНСКИ РЕЉЕФ СРБИЈЕ, ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ И ПОДЕЛА

Простире се јужно од Јужног обода Панонског басена.

Рељеф планинске Србије чине:

- старе громадне планине – Српско-македонска маса
- западна зона млађих веначних планина – Динарске планине, Шарске планине
- источна зона млађих веначних планина – Карпатско – балканске планине

СРПСКО-МАКЕДОНСКА МАСА

Српско-македонска маса:

- планине: Рујен, Дукат, Бесна Кобила, Варденик, Чемерник, Руј, Острозуб, Скопска Црна Гора, Гољак, Кукавица, Радан, Соколовица, Видојевица, Пасјача, Јастребац, Буковик, Ресавски хумови, Јухор, Црни врх
- котлине и клисуре: Врањска котлина, Грделичка клисура, Лесковачка котлина, Печењевачко сужење, Брестовачка котлина, Нишка котлина, Мезграјско сужење, Алексиначка котлина и Сталаћка клисура

Јужна Морава има композитну (сложену котлину) која се састоји из низа проширења (котлина) и клисура (сужења)

ДИНАРСКЕ ПЛАНИНЕ

Динариди:

- Старовлашко-рашка висија:
 - ✓ висораван Пештер
 - ✓ планине: Тара, Златибор, Златар, Јавор, Голија, Радочело, Чемерно, Јелица
 - ✓ котлине: Новопазарска, Тутинска, Сјеничка (најхладнија у Србији), Ивањичка, Пријепољска, Драгачево (област и котлина)
- Копаоничке планине: Копаоник, Жељин, Равна планина, Гоч, Столови
 - ✓ Копалник (сребрна планина), „српски Урал“ због богатства рудама: бакра, гвожђа, олова, цинка
- Проклетије: Ђеравица и Божићевица са једне и Чакор, Хајла, Жљеб, Мокра Гора и Жути камен са друге стране
 - ✓ ледничка језера – „горске очи“
- Шарске планине: Шар планина, Паштрик, Коритник

КАРПАТСКЕ И БАЛКАНСКЕ ПЛАНИНЕ

- Карпатске и Балканске планине одваја Црноречка котлина.

- Карпатске: Мироч, Дели Јован, Хомољске, Бељаница, Кучајске
- Балканске: Ртањ, Тупижница, Озрен, Девица, Тресибаба, Сврљишке планине, Сува планина, Стара, Видлич

-Котлине: Звишка, Хомољска, Црноречка, Зајечарска, Књажевачка, Сокобањска, Сврљишка, Белопаланачка, Пиротска

- Пећине: Церемошња, Рајкова, Ресавска, Раваничка, Злотска, Боговинска

-Клисуре: Ђердапска, Сићевачка (на реци Нишави)

Доњоподунавска низија: део Влашке низије, обухвата Неготинску крајину и Кључ

КЛИМА

На климу највише утичу следећи климатски фактори: географска ширина, рељеф, распоред копна и мора, ваздушне масе (са запада, севера и југа).

Типови климе:

- континентална (у Панонској низији и у Јужном ободу Панонског басена, до 600м н.в.): количина падавина је од 500 до 700 мм, ветар кошава
- умерено-континентална (у Централној Србији до 800м н.в.): количина падавина је око 1000 мм, жупна клима је мало топлија
- планинска (преко 800м н.в.)
- измењено јадранско-средоземна

- најкишовитије место у Србији је Јуник 1417 мм (код Дечана)

РЕКЕ

Реке Србије отичу у 3 морска слива:

- црноморски слив - 92%
- јадрански слив - 5%
- егејски слив - 3%

Црноморски слив:

- Дунав (588 км) - најшири је код уласка у Ђердапску клисуру, 2000 м, најдубљи је клисури Госпођин Вир (део Ђердапске клисуре) - 82 м (највећа речна дубина у Европи), притоке: Тиса, Тамиш, Сава, Велика Морава, Млава, Пек, Тимок
- Сава (207км) - настаје у Словенији од Саве Долинке и Саве Бохињке, највећа притока је Дрина а потом Колубара
- Дрина - настаје спајањем Пиве и Таре код Шћепан поља у Црној Гори, највећа притока јој је Лим
- Велика Морава - притоке: Лепеница, Јасеница, Ресава
- Јужна Морава - настаје спајањем Биначке Мораве и Прешевске Моравице код Бујановца, највеће притоке су: Нишава, Топлица, Ветерница, Јабланица, Власина
- Западна Морава - притоке: Ибар, Гружа, Расина,...
- Тимок - настаје спајањем Црног и Белог Тимока код Зајечара. Бели Тимок настаје спајањем Сврљишког и Трговишког Тимока код Књажевца

Јадрански слив:

- обухвата Метохијску котлину
- река Бели Дрим са притокама

Егејски слив:

- припадају му реке: Лепенац, Пчиња и Драговштица

ЈЕЗЕРА СРБИЈЕ – ПОСТАНАК, ПОДЕЛА И ЗНАЧАЈ

- природна
 - ✓ еолска: Палићко, Лудошко, Слано, Крваво
 - ✓ речна: Обедска бара, Засавица, Царска бара, Русанда - настала су поред равничарских река које меандрирају тако што река пресеца свој ток и за собом оставља напуштен меандар који се зове мртваја и бара
 - ✓ ледничка: Велико и Мало Ђеравичко, Ливадичко
 - ✓ урвинска: Завојско на реци Височици - урвинска језера настају клижењем водом натопљеног тла преко водонепропусне подлоге и преграђивањем речне долине
- вештачка
 - ✓ Дунав: Ђердапско
 - ✓ Дрина: Перућачко, Зворничко
 - ✓ Лим: Потпећко
 - ✓ Увац: Сјеничко, Златарско, Радоињско
 - ✓ Западна Морава: Овчарско-кабларско, Међувршје
 - ✓ Ибар: Газиводско
 - ✓ остала језера: Грачаничко код Приштине, Гружанско, Ђелије, Заовинско, Борско, Бованско, Власинско

ТОПЛЕ И МИНЕРАЛНЕ ВОДЕ

Подела бања према температури воде:

- бање са хладном киселом водом – Т до 20°C (Прилички кисељак, Паланачки кисељак, Аранђеловачка бања)
- хипотерме – Т од 20 до 34°C (Јодна бања, Бања Ковиљача, Обреновачка, Соко бања, Рибарска бања)
- хомеотерме – Т од 34 до 38°C (Нишка бања, Овчар, Прибојска)
- хипертерме – Т преко 38°C (Врањска бања - најтоплија 96°C, Јошаничка - 78°C, Сијаринска - 71°C, Куршумлијска - 64°C)

Најпосећенија бања у Србији је Врњачка бања.

ЗЕМЉИШТЕ СРБИЈЕ

Типови земљишта у Србији:

- чернозем - најплодније
- гајњаче – глиновито тло
- смонице – глиновито тло
- алувијална земљишта
- пепељуше – најмање плодно
- црвенице – у кречњачким теренима
- слатина – слана земљишта

БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ

Панонска област:

- некадашња степа (област ниских трава), сада обрадиво земљиште
- уз реке расту врба, топола
- шуме храста на планинама
- степске животиње: вук, лисица, зец, дивља свиња, јелен, срна, фазан, јаребица, препелица,...

Планинска област:

- вертикална биљна зоналност (представља промену биљног света са порастом надморске висине):
 - ✓ листопадне шуме (храст, буква)
 - ✓ мешовите шуме
 - ✓ четинарске шуме (бор, јела, смрека)
 - ✓ планински пашњаци
 - ✓ планинске голети
- животиње: медвед, вук, лисица, дивокоза, јелен, соко, орао, јастреб, змије,...

СТАНОВНИШТВО СРБИЈЕ – БРОЈ, ГУСТИНА НАСЕЉЕНОСТИ И ПРИРОДНО КРЕТАЊЕ

Демографија - наука о становништву. Изучава број и структуру становништва, размештај становништва, природно кретање становништва и миграције.

Око 9,1 милиона становника

Густина насељености око 103 ст./км²

Природно кретање становништва: наталитет, морталитет (природни прираштај)

Стопа природног прираштаја је око – 5,2‰ без КиМ (Косово и Метохија процена 12‰)

СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА СРБИЈЕ

Структуре становништва:

- биолошка структура
 - ✓ полна – више жена него мушкараца
 - ✓ старосна – старење становништва
- економско-социјална
 - ✓ према активности – смањује се удео економски активног становништва
 - ✓ према делатности – највише запослених у терцијарном и кварталном сектору
 - ✓ етничка структура – Срби (83%), Мађари, Албанци, Бошњаци, Роми
 - ✓ верска – хришћани (православци), католичка, ислам
- образовна – неписменост у опадању, 2 % неписменог становништва (без КиМ), највише (49%) становништва је са завршеном средњом школом

МИГРАЦИЈЕ СТАНОВНИШТВА

- Емиграција

- Имиграција

- Миграциони салдо

Узроци миграција:

- економски
- политички (ратови, прогони)
- еколошке катастрофе

Старе миграције:

- Динарска струја
- Косовско-метохијска струја (17. и 18. век)
- досељавање Албанаца на КиМ (18. и 19. век)
- аустријска планска колонизација (18. и 19. век)

Савремене миграције:

- исељавање Немаца са простора Војводине, насељавање становника из БиХ, Црне Горе, Хрватске,... (после Другог светског рата)
- миграције избеглица услед грађанског рата у БиХ и Хрватској (крај 20. века)
- миграције расељених лица са Косова и Метохије (крај 20. века)

- сезонске миграције

- дневне миграције

- "одлив мозгова"

НАСЕЉА

Подела насеља:

- стална (градска насеља и сеоска насеља)
- привремена

У Србији имамо 6.158 насеља. Степен урбанизације је 60%.

Подела села према распореду кућа и улица:

- разбијени тип (старовлашки, ибарски (џематски))
- збијени тип (војвођански, тимочки, крстасти села у Мачви)

Подела насеља према генези:

- спонтана
- планска

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ ПРИВРЕДЕ

Србија спада у привредно средње развијене земље.

Фактори развоја привреде:

- природни фактори (рељеф, клима, воде, земљиште, рудно богатство)
- друштвени фактори (економско-политички, научно-технолошки и демографски)

Фазе развоја привреде:

- предратна фаза
- социјалистичка фаза (фирме постају државна а потом друштвена својина)
- транзициона фаза (прелазак на демократију и тржишну привреду)

ПОЉОПРИВРЕДА

Подела пољопривреде:

- биљна производња (ратарство, воћарство, виноградарство)
- сточарство (говедарство, овчарство, свињогојство, живинарство, коњарство...)

Типови пољопривредне производње:

- екстензиван тип: примитивна средства за рад, ниски приноси, велики утрошак људске снаге, производи се за сопствене потребе. Заступљен је у планинским пределима и на КиМ.
- интензиван тип: савремене агротехничке мере (наводњавање, хемизација, укрштање раса), високи приноси, мали утрошак људске снаге, производи се за тржиште. Заступљен је у Војводини, Мачви, Поморављу

БИЉНА И СТОЧАРСКА ПРОИЗВОДЊА

Ратарство:

- Жита:
 - ✓ пшеница – до 800 м н.в.
 - ✓ кукуруз – до 900 м н.в.
 - ✓ раж, јечам, овас – до 1500 м н.в.
- Индустријско биље: шећерна репа, сунцокрет, хмељ (околина Бачког Петровца), конопља, лан, дуван (Јужно Поморавље, Подриње)
- Сточно биље: луцерка, детелина, сточна репа
- Поврће:
 - ✓ кромпир – драгачевски, ивањички
 - ✓ купус – Футог
 - ✓ пасуљ (чачански, ужички, градиштански)
 - ✓ паприка (Лесковац, Ниш, „људо ћоше“ - Хоргош, Нови Кнежевац, Кањижа)

Воћарство:

- Шумадија – воћарско-виноградарски рејон
- средњоевропско воће: шљива (преко 50%, посебно шљива пожегача), јабука, крушка, вишња, кајсија, малина,...

Виноградарство:

- Фрушка Гора, Вршачке пл.
- околина Смедерева
- Александровачка жупа
- Неготинска и Тимочка Крајина
- Метохија
- околина Врања

Сточарство:

- говедарство: буша, сименталка, подолска, колубарска раса
- свињогојство: мангулица, моравка, шумадинка, јоркшир, беркшир, шведски бели ландрас
- овчарство: праменка, сјеничка, пештерска, шарпланинска, сврљишка овца, мерино
- коњарство: босанац, посавски коњ, липицанер, белгијски коњ
- живинарство: кокошке, гуске, ћурке

ИНДУСТРИЈА – ОДЛИКЕ, ПОДЕЛА И ЗНАЧАЈ

Тешка индустрија:

- Црна металургија: железара „Сартид“ у Смедереву
- Обојена металургија: „РТБ Бор“, „Трепча“, ваљаоница бакра у Севојну
- Аутомобилска индустрија у Крагујевцу, производња камиона „ФАП“ у Прибоју, аутобуса „Икарбус“ у Земуну, производња трактора „ИМТ“ у Новом Београду, комбајна „Змај“ у Земуну

Лака индустрија:

- Индустрија меса и месних производа: „Златиборац“, „Неопланта“ у Новом Саду, „Топола“ у Бачкој Тополи, „Карнекс“ у Врбасу, „Агрожив“ у Житишту, „Јухор“ у Јагодини
- Индустрија млечних производа: „Имлек“ у Београду, „Сомболед“ Сомбор, „Млекара“ Суботица
- Производња вина: „Рубин“ у Крушевцу, „Вино Жупа“ у Александровцу, „Навип“ у Земуну
- Индустрија пива: у Панчеву. Зајечару, Апатину, Челареву, Јагодини
- Текстилна индустрија: Лесковац - „Српски Манчестер“, Пирот – „град ћилима“, Нови Пазар – „град џинса“
- Индустрија намештаја: „Симпо“ Врање, у Тутину, Новом Пазару
- Фармацеутска индустрија: „Галеника“ у Земуну, „Хемофарм“ у Вршцу
- Индустрија гуме: „Тигар“ у Пироту, „Трајал“ у Крушевцу

ЕНЕРГЕТСКИ ИЗВОРИ

Водне снаге:

- Дунав: ХЕ „Ђердап I и II“
- Дрина: ХЕ „Бајина Башта“, „Зворник“
- Западна Морава: „Обчар бања“, Међувршје“
- Лим: „Потпећ“, „Бистрица“
- Увац: „Сјеница“, „Кокин брод“
- Врла: „Врла I, II, III, IV“
- Ибар: „Газиводе“

Угаљ:

- лигнит (90%): Косовско-метохијски басен, Колубарски и Костолачки
- мрки: Сењско-ресавски, Алексиначки басен
- камени: Тимочки и Ибарски басен
- ТЕ: „Никола Тесла А и Б“, „Костолац А и Б“, „Колубара“, „Косово А и Б“

Нафта:

- Банат, Стил
- рафинерије: Нови Сад, Панчево

Земни гас: око Кикинде

Уљани (нафтоносни) шкриљци: око Сокобањске Моравице

Уранијум: на Старој планини

РУДАРСТВО И МЕТАЛУРГИЈА

Црни метали:

- **руда гвожђа: Златибор**, Копаоник, околина Врања, Бујановца
- оплемењивачи челика:
 - ✓ хром: рудник Дева код Таковице
 - ✓ никал: планина Голеш, Рудник
 - ✓ кобалт: Рудник, Копаоник
 - ✓ **молибден: од Мачкатице до Криве Феје (по залихама 2.место у Европи)**
 - ✓ волфрам: око Мајданпека, Сурдулице, планина Руј

Обојени метали:

- **бакар: око Бора, Мајденпека, Кривеља**
- **олово-цинкана руда: рудници Трепча, Ново Брдо, Јањево, Ајвалија, Кижница, Крива Феја, Леце код Лебана, Рудник, код Крупња**
- **антимон: Крупњак (највећа налазишта у Европи, 5. у свету), Зајача, Копаоник, околина Ивањице**
- боксит: на КиМ

Племенити метали:

- злато
- сребро
- платина: околина Трстеника
- жива: Авала, Дели Јован

Неметали:

- азбест: Страгари, Брвеник, код Таковице, Ораховца
- лапорац: Поморавље, Качаничка клисура, Фрушка Гора
- глина: Војводина, Лесковац, Власотинце, Бујановац, Аранђеловац
- кварц: Аранђеловац, Зајечар

Цементаре: Беочин, Косјерић

Опека и цреп: Кикинда, Београд

Стакло: Панчево, Параћин

Керамика: Кањижа, Бечеј, Младеновац

САОБРАЋАЈ

Друмски:

- аутопутеви, магистрале, путеви регионалног и локалног значаја
- аутопутеви:
 - ✓ Е70 – Београд – Загреб
 - ✓ Е75 – Суботица - Нови Сад – Београд – Ниш
 - ✓ Е80 – Ниш – Сићевачка клисура – Бугарска граница
 - ✓ Е763 – Београд – Чачак

Речни:

- на Дунаву, Сави, Тиси, Тамишу, Бегеју

Каналски:

- канал ДТД, Велики и Мали канал, Бегејски